

MEDITATIES OP DE ZIEL

Meditaties
op de
ziel

GESELECTEERDE
BRIEVEN VAN
MARSILIO FICINO

Vertaald door leden van de School
voor Praktische Filosofie en Spiritualiteit

Uit "Meditations on the Soul
Selected letters of Marsilio Ficino"
Shepherd Walwyn Ltd., London
ISBN 978-089281658-3

1

Opmaak en vormgeving: Uitgeverij Ka.Dag
e-mail: kadag-pub@kpnmail.nl
web: www.uitgeverijkadag.nl
Druk: Brave New Books
ISBN 978-946480556-7

Inhoud

Introductie	vii
Noot van de vertalers	xxv
Waarheid en Deugd	
1. Lof der Waarheid	2
2. Een afbeelding van een mooi lichaam en een mooie geest	3
3. De definitie, de functie en het doel van de verschillende deugden	5
4. Niemand is gelukkig, tenzij hij waarlijk verblijd is. Wie zich verblijdt in de waarheid, is waarlijk verblijd	7
5. Waarheid tot Rafael Riario, kardinaal, over de opvoeding van een prins	8
6. Lof van vrijgevigheid, lof van de aalmoes	14
7. Op het makkelijke levenspad van ondeugd volgen moeilijkheden, op het moeilijke levenspad in deugdzaamheid volgt gemak	16
8. Niets is meer geschikt als middel tegen kwaad dan geduld	17
9. Geduld hebben zonder religie is onmogelijk	20
10. Over het verdragen van onrecht	22
11. Aangezien waarheid zelf onveranderlijk en eeuwig geluk is, leven alleen zij waarlijk onveranderlijk gelukkig, wier leven geleid wordt door het streven naar waarheid	24
Menselijke Natuur	
12. God schiep de mens niet voor het kleine, maar voor het grote.	28
13. Over menslievendheid	29
14. Wie van alles wil, bereikt niets	30
15. Gelukkig is hij, die alles heeft wat hij begeert; derhalve heeft hij alles wat hij begeert, die alles begeert wat hij heeft	31

16. Voorspoed misbruiken wij meer dan tegenslag	32
17. Lasteraars moeten worden veracht	34
18. De wens naar wraak is niets anders dan de acceptatie van een ander onrecht	35
19. De dwaasheid en ellende der mensen	36
20. De dwaasheid en ellende der mensen	37
21. De dwaasheid en ellende der mensen	39

De Ziel

22. De ziel	44
23. De natuur en plicht van de mens zelf; de lofspraak der geschiedenis	46
24. Over voorspelling en de goddelijkheid van de ziel	48
25. Een serieuze verhandeling, gericht aan Giovanni; na de dood heeft een mens veel meer inzicht dan wanneer hij nog in een lichaam huist	49
26. Over de goddelijkheid van de ziel en over religie	53
27. Niets is schaamtelozer dan een mens in wiens huis alle dingen mooier zijn dan de ziel	54
28. De ziel wordt niet bevredigd door sterfelijke dingen, want zij verlangt immer naar het onsterfelijke	56
29. Een gesprek over God tussen God en de ziel	58
30. Waarom de ziel onsterfelijk is. En ook waarom zij, ofschoon goddelijk, vaak evenwel tot leven gedreven wordt een beest gelijk	64

Muziek, Harmonie en Goddelijke vervoering

31. Niemand is harmonisch gevormd, die zich niet verblijdt in harmonie	70
32. Wie het nuttige met het aangename verenigd, bevredigt allen	71
33. Over muziek	73
34. Medicijnen genezen het lichaam, muziek de geest, theologie de ziel	76
35. Over goddelijke vervoering	77
36. Dichterlijke inspiratie is afkomstig van God	84
37. Er zijn vier aspecten aan goddelijke vervoering, en liefde is de aller voornaamste	86

38. Zij die de muzen misbruiken, brengen uit die lieflijke bron geen honing maar gal terug 87
39. Proza behoort te worden verfraaid met het ritme en de maat van poëzie 89

Kennis en Filosofie

40. Aansporing om kennis na te streven 94
41. Zelfkennis en zelfrespect als hoogste goed 95
42. Marsilio Ficino's toespraak tot lof der filosofie 97
43. Hulde aan degenen die Plato uiteenzetten 101
44. Kenners van God zijn wakker, de rest slaapt 102
45. Zonder zelfbeheersing kan niemand wijs zijn 103
46. Over aard, opleiding en gedrag van een filosoof volgens Plato 105
47. Over het leven van Plato 110
48. Lofrede op de filosofie door middel van de welsprekendheid, de moraal, de logica en de kennis van God 128
49. Het principe van leren en spreken 135
50. Wat je je moet herinneren en wat je moet vergeten 136

Lot, noodlot, geluk

51. Voor slechte mensen is voorspoed slecht, maar voor goede mensen is tegenspoed goed 140
52. Niemand die kan zien hoe wij allen innerlijk en uiterlijk door de Furiën worden gedreven, valt te benijden 143
53. Hoe bereikt men gelijkmoedigheid ten opzichte van het lot? 145
54. Al het goede van de wereld is slecht voor de mens die een verdorven leven leidt in die wereld 147
55. Over het verlangen naar geluk 149
56. De weg tot geluk 150
57. Fortuin kan noch slechten bevoordelen, noch goeden benadelen 151
58. Zodra wij trachten het lot te bestrijden, overwinnen wij 153
59. Over de stappen naar geluk dat eeuwig is 154

Goddelijke voorzienigheid en het Goede

60. God bestiert alles op goede wijze en dus moeten we in alles het goede zien	166
61. Ideeën, volgens Plato, bestaan in de Goddelijke geest	167
62. Over de oorzaak van het zondigen; over de hoop en het middel Tot herstel	170
63. Om onszelf te gerieven, gaan wij ons vergeefs te buiten aan op zichzelf ongerieflijke zaken	171
64. Kennis bevestigt geloof in de goddelijke wet	172
65. Uitsluiting van al het goede is het ongewilde gevolg van eigenwillige afzondering van God, die volkomen goed is	173
66. Die gezegend zijn, die gezegenden na staan, die verder weg staan, die het verst weg staan	175
67. Niets in het kwade biedt bescherming, behalve het hoogste goed	177
68. Gebeden zijn niet te geringschatten	180
69. Een innerlijk gebed tot God	182
70. Het nut van het vrije leven	186
71. Het middel tegen aardse kwalen is aanbidding van de bovenaardse God	188

De Planeten en Astrologie

72. Venus bedwingt Mars en Jupiter bedwingt Saturnus	192
73. Het duivelse komt niet van de sterren, maar van een gebrek in de materie of door gebrek aan begrip	193
74. Alle lof komt toe aan God, die het begin en einde van alles is	195
75. Orfische vergelijking van de Zon met God, alsmede de uiteenzetting van causale vormen	197
76. Een disputatie tegen de uitspraken van astrologen door Marsilio Ficino van Florence	201
77. De deugdzamen zullen de sterren beheersen	204
78. Een gunstig lot ligt in toeval; het ware geluk ligt in deugd	204
79. Zoek niet het zuivere door middel van het onzuivere, en maak daarna het ontdekte geen gemeengoed met onzuiveren	207

Liefde, Vriendschap en Huwelijk

80. Vervulling van liefde ligt in de toepassing ervan	212
81. Hoe het komt dat liefde wederkerig is	213
82. Niets is zwakker dan menselijke liefde. Niets is sterker dan Goddelijke liefde	215
83. Innemendheid, liefde, trouw, vriendschap	216
84. Een vriendschap door God gesmeed is duurzaam	217
85. Geld weggooien is zeker een ernstige zaak, maar een mens afwijzen is nog erger	219
86. Een Gelofte, een Teken, een Wonder	220
87. De toewijding rond huwelijk en bruiloft dient volkomen te zijn	221
88. Lof des huwelijks	223

Wereldlijke zaken en burgerlijke plichten

89. Al het wereldlijke is samengesteld uit wanklank. Door wanklank is alles in tegenstelling met zichzelf en met het andere	228
90. Drie richtsnoeren voor het leven en de ene beste manier van leven	229
91. Het beginsel van onderwijzen, prijzen en berispen	230
92. Over plichten	232
93. Over de plicht van een burger	236
94. Over wet en rechtvaardigheid	238
95. Een smeekbede van de christelijke kudde tot haar herder Sixtus, om tot zijn schapen te zeggen: 'Vrede zij met u'	241
96. Publieke zaken kunnen niet juist en met goed gevolg worden bestuurd zonder goddelijke hulp	248
97. Een beeld van de kwade en de goede geest; eveneens van de onwetende en de kundige	249
98. De waarde, het nut en de toepassing van de geneeskunde	251
99. Mensen mogen niet zonder onderscheid worden toegelaten tot heilige wijdingen	255

Noten	257
--------------	-----

Index	305
--------------	-----

INTRODUCTIE

Er zijn er maar weinig die een boek over vijftiende-eeuwse filosofie zouden oppakken uit iets anders dan plichtsbesef. Maar de brieven van Marsilio Ficino (1433-1499) uit Florence vormen een uitzondering. Ze zijn filosofisch, geïnspireerd door Plato, maar ze hebben ook direct een aantrekkingskracht omdat ze aansluiten bij wat we allemaal weten, maar meestal negeren: de kennis van onze eigen ziel. In zoveel van deze brieven spoort Ficino ons direct of indirect aan om onze ziel te cultiveren, een boodschap die in onze eigen tijd met grote welsprekendheid en kracht is overgenomen door Thomas Moore.¹

In het taalgebruik van Moore zijn deze brieven “Bezielde” (“soulful”). Ze nodigen ons uit om opnieuw te kijken naar die gebieden van ons leven die we hebben verwaarloosd of waar we vaste opvattingen over hebben. Ficino schrijft in brief 19 (1.57): “Ik kan het alleen maar dwaasheid ten top vinden dat zij hun lichaam, een wild, schadelijk en ontembaar beest, met grote zorg voeden, dat wil zeggen hun eigen geest, van honger laten omkomen.”

Nu is Ficino geen strenge asceet. Hij is geen middeleeuwse mysticus die zich vol walging van de wereld afkeert. Hij trekt onze aandacht naar wat werkelijk goed en waarlijk schoon is in de wereld en in onszelf, en nodigt ons uit, daar naar te kijken. Alleen op deze manier kan van alles werkelijk genoten worden, alleen op deze manier kan de ziel werkelijk gevoed worden. Hij schrijft in brief 2.34²: “Een schande over stervelingen, keer op keer schande over hen, zeg ik, om geen andere reden dan deze: ze scheppen behagen in sterfelijke goederen, en daarmee negeren ze het eeuwig goede zelf.”

---

1. Zie *special Thomas Moore, Care of the Soul (New York: HarperCollins, 1992)*
2. Sommige brieven in deze introductie zijn brieven die niet verschijnen in deze selectie. Zij worden aangegeven door volumenummer en briefnummer (bijv. 2.34) zoals zij opgetekend zijn in *De Brieven van Marsilio Ficino*.

Ficino vertelt ons niet, dat je niet van de goede dingen van de wereld mag genieten, maar dat je er niet echt van kunt genieten zonder verbonden te zijn met een groter goed waarvan ze deel uitmaken.

Wat Ficino's brieven zo relevant maakt in onze tijd is, dat hij ons zoveel voorbeelden van wegen geeft, hoe wij onze zielen kunnen voeden – in situaties die heel gewoon zijn en moeilijk, zoals zij ook 500 jaar geleden waren. In brief 1.11 spreekt hij over tijd te vinden om alleen te zijn en te contempleren. Hij zegt: “Wie God wenst te bereiken, vermijde onmatigheid en beweging, zoveel als hij kan. Laten we ons derhalve, Gregorio, terugtrekken in die wachttoren van de geest, waar zoals Plato zegt, het ongeziene licht onophoudelijk over ons zal schijnen.”

Zelfs de schok van een sterfgeval kan een gelegenheid worden voor het cultiveren van de ziel. In Augustus 1473 schrijft hij aan Gismonde della Stufa (brief 1.15):

“Als ieder van ons in wezen datgene is wat het grootste in ons is, wat altijd hetzelfde blijft en waardoor we onszelf begrijpen, dan is de ziel zeker de mens zelf en het lichaam slechts zijn schaduw. De ongelukkige die zo dwaas is dat hij denkt dat de schaduw van de mens de mens is, komt als Narcissus in tranen om. Dan pas houdt ge op met huilen, Gismondo, als ge uw Albiera degli Albizzi niet meer in haar donkere schaduw zoekt, maar haar zoekt in haar eigen witte licht.”

Men kan het bewuste bezit van uitzonderlijke kwaliteiten gebruiken om de ziel te voeden – of uit te hongeren. Dit hangt ervan af of de genietter van deze talenten hen toeschrijft aan zijn ego en zijn eigen prestaties, of dat hij herkent dat ze van boven komen en voor het dienen van God. Na het prijzen van de buitengewone gaven van Lorenzo de' Medici, vervolgd Ficino in brief 1.26 op 21 jan. 1474 met:

“Beste vriend, ik zeg je, deze kwaliteiten zijn in jou, maar zij komen oorspronkelijk niet van jou. Omdat zulke werken het werk zijn van de almachtige God alleen. Beste man, jij bent het instrument van God, uitge-

rust om grootse daden te verrichten.... Jij zult daarom doorgaan om met succes deze wonderbaarlijke werken te verrichten, zolang je blijft gehoorzamen aan de goddelijke schepper.”

De pijn door onrecht aangedaan en beledigd te worden kan ook worden omgezet in het welzijn van de ziel. Ficino legt dit uit in een brief aan zijn vriend Giovanni Cavalcanti (brief 10 – 1.47) en geschreven in 1474:

“Je zegt dat onlangs een van je familieleden door een stel branieschoppers is beledigd en toegetakeld. Wie onrecht begaat, Giovanni, doet dat zichzelf aan, want hij brengt zichzelf in beroering en krijgt daardoor een slecht karakter. Hij krijgt een slechte reputatie en loopt het gevaar door anderen benadeeld te worden.

Wie het slachtoffer is van onrecht, moet de oorzaak niet zoeken bij degene die het hem aandoet, maar bij zichzelf, want de met rede begiftigde ziel - en dat is de mens zelf - kan niet worden beledigd, behalve wanneer zij er zelf voor kiest het kwaad dat haar trof te beschouwen als onrecht. Daarmee veroordelen wij onszelf. Dus een mens wordt alleen door zichzelf geknecht, en moet zich niet over een ander beklagen, maar alleen over zichzelf. Laat hij andermans straf niet nastreven en een manier zoeken om zichzelf te straffen door zichzelf te vermanen en te beteren.

Heb je nooit jonge honden naar een steen zien happen die in hun richting wordt gegooid? Zelfs al worden ze niet geraakt, zodat die steen ze geen pijn doet, ze doen wel zichzelf pijn door er toch hun tanden in te zetten. Hetzelfde overkomt domme mensen die een trap van een ezel krijgen en door terug te slaan juist zichzelf bezeren. Onverstandige mensen trekken veel onrecht naar zich toe, omdat ze worden geconfronteerd met de gevolgen van hun eigen oordeel, dat als een teruggekaatste bal op hen afkomt.”

Ficino's zorg voor de zielen van de mensheid komt voort uit een diepe liefde. De basis van deze liefde was dat hij

zichzelf zag in de ander. Hij zegt dat de minnaar zich een beeld vormt van de geliefde. Bij het zien van dit beeld herkent de geliefde zich in de minnaar, maar wordt zelf gezuiverd en getransformeerd door diezelfde liefde. Zo wordt het paar zowel minnaars als geliefden. Maar dit stralende Zelf is goddelijk. Het is altijd aanwezig, altijd vol en voor altijd gezegend. Volgens Ficino is daar, waar ook maar twee vrienden zijn, God altijd de derde is. Van daar is ware vriendschap altijd goddelijk. In vriendschap is het alleen de liefde die het krachtig en direct maakt. Het is niet gemakkelijk om enige beperking te zien in Ficino's liefde of vriendschap. In veel van zijn brieven zegt hij duidelijk dat de vriend die hij aanschrijft en hijzelf één zijn. Deze grote kracht van liefde is universeel. Ficino zegt in zijn 2e toespraak op zijn Commentaar op Plato's Symposium (dikwijls door hem gerefereerd aan De Amore) dat de "Goddelijke Schoonheid (welke God is) in alles de Liefde schept, dat wil zeggen, het verlangen naar Het Zelf, omdat als God de wereld naar zich toetrekt, en de wereld naar Hem getrokken wordt, er een continue aantrekking is, - beginnend vanuit God, dan naar de wereld gaat en weer eindigt in God -, een aantrekking die terugkeert naar dezelfde plaats waar het begon, als een soort van cirkel.

Met andere woorden, het hele gebeuren van de schepping, zowel het begin als het einde, wordt in beweging gebracht door liefde. Natuurlijk is het door deze liefde waardoor de ziel werkelijk gevoed wordt. Deze liefde wordt volledig als het zichzelf overal gereflecteerd ziet. De ziel, herkent dan zijn ware natuur, zijn vleugels groeien aan zoals Ficino zegt in brief 35 (1.7), zij begint terug te vliegen naar haar ware huis. Teneinde realiseert zij zich haar oneindige natuur; een sublieme transformatie die Ficino beschrijft in brief 29 (1.4) en brief 59 (1.111). Deze transformatie van de mens in God is zijn ware bestemming. In brief 12 (4.6) schrijft Ficino:

“Het was niet voor het kleine maar voor grote zaken dat God de mens schiep, die, het grote kennende, niet tevreden gesteld kan worden met het kleine. Inderdaad,

het was voor het onbegrensde alleen dat Hij de mens schiep, welke het enige wezen is op aarde dat opnieuw zijn onbegrensde natuur ontdekt en niet door iets begrensd tevreden gesteld kan worden, hoe groot dat ook moge zijn. “

Hiermee lijkt Ficino de krachtigste essentie van de Renaissance uit te drukken.

In de brieven van Marsilio Ficino vinden wij geen persoonlijk anekdoten, die de correspondentie van vele schrijvers karakteriseren: details die zoveel lijken te zeggen maar gewoonlijk zo weinig bijdragen aan hun onderwerpen. De ware natuur van de mens wordt doorgegeven waar de staat van ‘zijn’ samenvalt met zijn manier van communiceren: een kenmerkende combinatie van totale onthechting en een intense sympathie met hun netelige situatie. Dergelijke persoonlijke details die zo belangrijk lijken komen voornamelijk uit de bijna hedendaagse biografie van Giovanni Corsi, geschreven begin 16e eeuw.³

Corsi vertelt ons dat Ficino de zoon was van Diotifeci Ficino, arts bij Cosimo de' Medici.⁴ Hij gaat verder door te zeggen dat op aandringen van zijn vader zijn opvoeding richting geneeskunst gestuurd wordt. Zodoende, zo zegt Corsi, gaat hij voor een tijd naar de Universiteit van Bologna, een van de leidende medische universiteiten van de eeuw. Marsilio's interesse en talent voor de geneeskunst zal hem nooit verlaten. Corsi vertelt ons dat op latere leeftijd de Medici altijd eerst naar hem kwamen voor een medisch advies, net als zijn vrienden deden, die hij altijd gratis behandelde. Zijn “Drie Boeken over Leven” (volbracht in 1489) zijn gewijd aan het onderhouden van de gezondheid, speciaal voor hen die praktische filosofie beoefenen. Met zijn karakteristieke droge humor suggereert hij dat het niet veel zin heeft als een student, besluit zijn leven te wijden aan filosofie, als hij het leven verliest dat hij van plan was te leiden.

In brief 34 refereert Ficino aan een zekere Francesco Musano die genezen is door “onze geneeskunst,” en Musa-

no zijn respect betuigt aan Ficino's "Academie," alsook aan zijn eigen dokter.

Over Ficino's vader Diotifeci, die stierf in 1478, is niet veel bekend behalve dat hij een succesvol chirurg zowel als arts was en dat de adel van Florence bij hem kwam voor behandeling. Marsilio, in zijn "Plannen tegen de pest", vertelt ons dat zijn behandeling van deze plaag, toen die veelvuldig in Florence alsook in de rest van Europa heerste, heel succesvol was. Echter, net als zijn zoon later, was Diotifeci terughoudend in het vragen van geld aan zijn patiënten en daarom leefde hij in toch wat moeilijke omstandigheden.

Wij weten echter minder van de moeder van Ficino, Alessandra, dan van zijn vader. Zij leefde tot op gevorderde leeftijd. Zij stierf slechts een paar jaar eerder dan Ficino zelf. Marsilio was ervan overtuigd dat zij paranormaal begaafd was. Hij beschrijft in brief 24 hoe haar eigen moeder, Angela verscheen aan Alessandra en haar man tezamen, hoewel zij op verschillende plaatsen waren, om haar dood aan te kondigen op het moment dat het gebeurde, vele kilometers van hun beiden vandaan. Marsilio zag dat deze gebeurtenis "De zielen van de doden, bevrijd van de ketenen van het lichaam, ons kunnen beïnvloeden en zich om menselijke gebeurtenissen bekommeren." Hij zorgde voor zijn ouders tot op hoge leeftijd en nam ze op om samen te leven. Hij schijnt ook te hebben gezorgd voor zijn broers. Toen Lorenzo de' Medici, Cosimo's kleinzoon, Ficino twee kerkelijke huizen gaf, vertelt Corsi ons: "Hij liet zijn hele vaders erfdeel na aan zijn broers." Een van zijn neven had hij in dienst als zijn schrijver.

De meest beslissende invloed op Ficino's opleiding was zijn verbinding met Cosimo de' Medici. Cosimo was niet alleen de onbetwiste heerser van Florence, een van de vijf belangrijkste staten waarin Italië verdeeld was in de 15^e eeuw, van 1434 tot zijn dood in 1464, maar hij was ook een van de rijkste mensen in Europa vanaf de tijd dat hij de controle had over de enorm succesvolle Medici bank. Maar hij was veel meer dan een succesvol staatsman en zakenman: hij was ook een man met een visie. Hij was klaarblijkelijk van plan de culturele glorie uit het verleden te

herstellen. Hij herstelde niet alleen de condities van vrede en voorspoed waarin de nieuwe Renaissance kon floreren, maar hij verzamelde, rondom zich een groep, van de meest getalenteerde mensen binnen de kunst. Zij bestonden uit de beeldhouwers Donatello en Luca della Robbia, de architect Michelozzi, de musicus Squarcialuppi, de kunst schilders Filippo Lippi en Fra Angelico, en vele anderen. Hij werkte ook onvermoeibaar aan het herstellen en kopiëren van de oude teksten waarvan hij duidelijk dacht dat de oude cultuur daar werkelijk op berustte. Veel hiervan werd verkregen uit Constantinopel, dat verdoemd was lang voor zijn definitieve val voor de Turken in 1453. Veel andere manuscripten kwamen van kloosters uit West Europa waar zij lang ongebruikt hadden gelegen en inderdaad in de vergetelheid waren geraakt.

Een beslissend moment in het leven van Cosimo was een oproep van de Kerkelijke Raad die bijeenkwam in Florence in 1439. De Raad werd bijeen geroepen in opdracht van de Griekse keizer, Ioannes Palaeologus, die hoopte op een vereniging tussen de Oosterse en Westerse kerken en dat zou er op zijn beurt toe kunnen leiden dat de westelijke staten van Europa militaire hulp zouden sturen naar het slinkende rijk van Byzantium. Een schitterend gevolg van geestelijken en geleerden volgden de keizer naar Ferrara waar het concilie voor het eerst werd bijeengeroepen. Zij ontmoetten daar theologen en staatslieden vanuit het Westen; één van hen was Cosimo die aanvoelde dat de middelen van Ferrara niet toereikend waren om zo'n bijeenkomst in voldoende mate te ondersteunen en daarom de Raad uitnodigde elkaar in plaats daarvan in Florence te ontmoeten. De Raad faalde in zijn doelstellingen; maar onder de geleerden uit het Oosten was een zekere Gemisthos Plethon die een Platonische Academie in Mistra had opgericht, vanwaar de leden, met enig gevoel voor ironie, de kale hellingen hadden kunnen overzien die ooit de houten constructies van de onoverwinnelijke staat Sparta hadden ondersteund. Corsi zei over Gemisthos dat hij door Marsilio als "een tweede Plato" genoemd en geprezen werd, evenzeer voor zijn welsprekendheid als zijn geleerdheid. Toen Cosimo hem regelmatig hoorde spreken tot de geleerden en zo hun

enthousiaste applaus en bewondering won, werd duidelijk dat hij in vuur en vlam stond met een buitengewoon verlangen om de filosofie van Plato, als een oud recht, zo snel mogelijk naar Italië terug te laten komen. “Corsi voegt dan toe, “Niet veel jaren later, als door een goddelijk lot, was hij in staat om dit te bereiken door middel van Marsilio, die in zijn jonge jaren uitgebreid onderwezen was in de geesteswetenschappen en zo aangestoken was met een liefde voor Plato, nadat hij was overgehaald door Cicero. Hierdoor kon hij alles terzijde leggend, zich wijden aan één ding: hoe de poorten van de Academie binnen te gaan. Hij zou dan in de gelegenheid zijn geweest Plato van dichtbij te zien en hem van ‘face to face’ te spreken met zijn hele familie.”

De data zijn onduidelijk maar het lijkt zeker dat Cosimo, Marsilio had uitgekozen, toen hij nog een jongeman was, om de studie van Plato te herbeleven, niet als een schoolse oefening maar als een levende filosofie. Corsi vertelt ons dat op een moment toen Marsilio, Florence “bezocht” (misschien op vakantie van zijn studie in Bologna) zijn vader hem meenam naar Cosimo: “Hij spoorde hem aan om speciale zorg te hebben voor Marsilio’s studies zodat hij niet tegen zijn natuurlijke aanleg inging. Hij zei dat er geen rede was om rekening te houden met huiselijke tegenspoed, want hij zou hem nooit in enige zaak verwaarlozen, maar zou alles zeer edelmoedig verschaffen. ‘Jij, Ficino, zei hij, bent gezonden om lichamen te genezen, maar je Marsilio is vanuit de hemel gezonden om zielen te helen’.

Terwijl wij de datum niet weten waarop Cosimo de hechte band met Marsilio startte, moet het vóór 1452 zijn geweest (toen Ficino 19 was) omdat Ficino ons vertelt in brief 1.86 dat hij op vruchtbare wijze filosofie met Cosimo had gestudeerd gedurende meer dan 12 jaar; en Cosimo in 1464 stierf.

Maar er waren andere invloeden, dan die van zijn vader, die de studie van het Grieks voor Marsilio vertraagden en daarom zijn studie van Plato in het origineel. Antonius, de grote Dominicaanse Aartsbisschop van Florence en kanselier van de universiteit, die veel respect had voor Ficino, adviseerde hem, rond 1450, minder Plato te bestuderen en meer Thomas van Aquino.

Duidelijk is, dat het voor Ficino uiteindelijk pas tegen zijn dertigste het Grieks onder de knie had. Zijn eerste werk, “De Platonische Instellingen” (waarschijnlijk vernietigd) werd geschreven in 1456, maar Cosimo adviseerde hem er niets uit te publiceren tot hij het Grieks kon lezen. Zijn eerste vertaling in het Latijn verscheen niet eerder dan in 1463, toen hij 29 was.

Het feit dat Ficino zo laat Grieks leerde illustreert het genie van deze man. Op de eerste plaats werden enkele van zijn fijnste brieven (Bijv. 29 en 35) geschreven vóór hij Plato en zijn grote familie van geestverwante filosofen had bestudeerd. Ten tweede was hij in staat de taal zo snel en volledig onder de knie te krijgen dat zelfs zijn vroege vertalingen de standaard bleven, totdat vertalingen in de volkstaal, de Latijnse versies volledig verdrongen gedurende de 19^e eeuw.

Trouw aan zijn woord, gaf Cosimo, Ficino een klein landgoed vlakbij zijn eigen villa in Careggi in 1462. De bossen van de Monte Vecchio waar Ficino op zichzelf zijn spirituele praktijken ondernam, rezen op aan de achterkant van zijn huis. Het moet in dit huis zijn geweest dat Ficino zijn eerste vertalingen begon van Plato, die in opdracht van Cosimo werden gegeven. Volgens Corsi voltooide hij de vertalingen binnen een verbazingwekkend korte tijd van 5 jaren. Nog voordat hij kon beginnen met het vertalen van Plato, werd echter Ficino gevraagd door Cosimo een nieuw ontdekt manuscript van “De Poimandres” te vertalen, dat toegeschreven werd aan de Egyptische heilige Hermes Trismegistos. Dit werk was voor het Westen sinds de oudheid verloren gegaan. Het was van baanbrekend belang zowel voor Ficino als voor Cosimo omdat het voor hen een sluitend bewijs was dat de twee belangrijkste hoofdlijnen in de Europese cultuur, de Joods-Christelijke religie en de Griekse filosofie, allebei Hermes (of Thoth zoals hij bekend stond in Egypte) als hun ultieme bron hadden.

Ficino dacht dat Hermes niet alleen Mozes had geïnstrueerd maar ook Orpheus, die op zijn beurt een rij van filosofen, inclusief Pythagoras, had geïnspireerd en uiteindelijk Plato. Tot het schrijven van Isaac Causabon in de

late 16^e eeuw, accepteerden Europese geleerden en theologen de bewijsvoering door de vertaling en commentaren van Ficino. Het meest indrukwekkende voorbeeld van deze acceptatie is het grote vloermozaïek van Hermes, dat omstreeks 1488 is gemaakt, bij de ingang van de kathedraal te Siena in Italië; eronder staat een inscriptie met: “Hermes Trismegistos tijdgenoot van Moysi” (de tijdgenoot van Mozes). Hij geeft een boek van wijsheid aan de twee figuren aan de rechterkant, één duidelijk uit het Oosten en één uit het Westen. De scheiding tussen filosofie en religie die de Middeleeuwen zo sterk karakteriseerde en zoveel absurditeit deed ontstaan (zoals de doctrine dat er twee waarheden waren) leek zo aan het eind gekomen, en Ficino was in staat te schrijven, zonder angst voor tegenspraak, dat “Wettige filosofie niet verschillend is van ware religie, en wettige religie precies hetzelfde is als ware Filosofie” (brief 48).

Het is duidelijk dat Ficino al snel een groep rond zich verzamelde van gelijkgestemden, die hij als de Academie betitelde. Hoe deze groep bij elkaar kwam en wat er gebeurde in zulke bijeenkomsten is niet helemaal duidelijk. Maar het is zeker dat de Academie van groot belang was voor Ficino en hij refereerde er vaak aan als een enkele entiteit, bijvoorbeeld in de brief aan Francesco Musano. In een brief aan Martin Preninger somt hij de deelnemers van de Academie op en verdeelt ze in drie klassen: de geneesheren, zijn helpers, en zijn luisteraars. Wat zo veelbetekenend is rond het lidmaatschap is, dat er naast de Medici zoveel notabelen van Florence deelnamen. Ficino schrijft zijn welbekende werk van *De commentaren op Plato's Symposium* toe aan een bijeenkomst met zekere vrienden ter gelegenheid van Plato's geboortedag (7 november) in 1468. Verschillende mensen kwamen daar spreken over de redevoeringen van de karakters in Plato's dialoog. Deze toespraken, zijn volgens Ficino, uit de teksten van zijn boek. Dit soort bijeenkomsten waren niet ongewoon in de Academie.

Van de buitenkant gezien was het leven van Ficino niet erg imponerend. Veel van zijn tijd werd doorgebracht in

Careggi. Behalve vertalingen en het schrijven van commentaren op de dialogen van Plato, ging hij ook verder met vertalen en becommentariëren op de belangrijkste Neoplatonische filosofen, zoals Plotinus, Iamblichus, Porphyry, Proclus en Psellus. Naast het reeds genoemde schreef hij twee andere belangrijke werken, *De Platonische Theologie* en *De Christelijke Religie*.

Bij de samenstelling van deze werken was de verzoening van Plato's filosofie met de Christelijke godsdienst nooit ver van zijn gedachten. Maar zijn visie van eenheid was veel breder dan deze. Uiteindelijk zag hij alles in het universum als een manifestatie van de Ene, van het Goede of God.

Voor hem was dit de enige realiteit. Hij schrijft in brief 65:

“De hele tijd dat wij het een na het ander najagen, rennen we weg van het Ene Zelf, daarin bereikt dat Ene spoedig alles.”

In 1473 kreeg Ficino de opdracht priester te worden. In September van het volgende jaar schrijft hij (brief 68) dat hij kort daarvoor had geleden aan een ernstige ziekte, en dat er tijden waren dat hij “bijna wanhopig was inzake zijn herstel.” Hij zei:

Ik deed offergebeden tot de goddelijke Maria en bad voor enig teken van herstel. Ik voelde direct enige verlichting, en in mijn dromen ontving ik een heldere indicatie tot herstel. Ik ben niets verschuldigd aan Aesculapius, maar mijn hart en lichaam aan Christus en Zijn moeder. Men moet altijd alles accepteren als leidend naar het goede, Marescalchi. Zou het kunnen zijn dat God mij wenste te waarschuwen door een teken te geven tijdens mijn ziekte, dat ik in de toekomst de Christelijke leer moet verkondigen met een grotere ijver en diepgang?

Er is soms gesuggereerd dat Ficino leed onder een soort van psychologische crisis op dit punt van zijn leven en dat hij teveel toegewijd was aan Plato ten koste van de Christelijke Geschriften. Corsi zegt dat, op dit punt hij zijn boek *De Christelijke Religie* schreef en dat “nu, terwijl hij nog in

zijn 42^e jaar was, hij van een heiden tot een soldaat van Christus transformeerde.” Maar in feite wordt in brief 68 duidelijk dat hij al gestart was met *De Christelijke Religie* vóór zijn ziekte en dat hij zich niet keerde tot Christus en Maria ten koste van Plato, omdat hij schreef tijdens zijn ziekte: “Behalve voor de Platonische auteurs, hielpen de geschriften van mensen hem helemaal niet, maar de werken van Christus brachten veel meer gemoedsrust dan de woorden van filosofen.” Het feit dat hij in deze tijd ook bezig was met het schrijven van *De Platonische Theologie* laat zien dat hij zijn gedachten met extra kracht daar naar keerde, om de eenheid van de leer van Christus en Plato aan te tonen.

Net als zijn beschermheren de Medici, werkte hij in navolging van de Ene voor eenheid en vrede op elk niveau. Een enkele gelegenheid is voldoende hier. In 1478, smeedde een deel van ontevreden notabelen, aangespoord door Paus Sixtus IV en zijn neef Girolamo Riario, een complot, bekend als de Pazzi samenzwering, tegen Lorenzo de’ Medici en zijn broer Giuliano. Het complot betrof een aanslag op de twee broers in de Kathedraal van Florence tijdens de dienst op zondag voor Hemelvaart. Giuliano werd vermoord, maar Lorenzo ontvluchtte dankzij de onervarenheid van een van de moordenaars, Lorenzo’s alertheid, en de solide steun van de burgers voor de Medici.

De wraak op de samenzweerders was verschrikkelijk. De leider van de moord, Jacopo de’Pazzi, hoofd van een bank met de Medici bank rivaliseerde, werd gevangen genomen terwijl hij probeerde Florence te ontvluchten, gemarteld en opgehangen, alsook Jacopo Bracciolini; Francesco Salviati, de aartsbisschop van Pisa, deze werden onderste boven opgehangen aan de ramen van de Signoria, zonder zelfs maar een soort van een proces; en Bernardo Bandini, die Giuliano had gedood en eigenlijk was ontvlucht naar Constantinopel. Deze werd teruggestuurd door de sultan en opgehangen in Florence. Kardinaal Raffaele Riario, de zeventienjarige neef van Girolamo Riario, die de viering had geleid waarin de moord op Giuliano de’ Medici plaatsvond, ontsnapte hieraan, hoewel hij na het proces onmiddellijk door Lorenzo gevangen was gezet voor zijn eigen veiligheid.

Hij was jong; en tegen hem was geen bewijs; en bovendien was hij een achterneef van de paus.

Vóór de moord stond Ficino op goede voet met Salviati, Bracciolini en Riario. Hij kende de natuur van deze mannen en waarschijnlijk ook hun wens de Medici van hun voetstuk te stoten, alhoewel hij niet geweten heeft over het eigenlijke complot om hen te doden. Hij schreef een aantal brieven die duidelijk waren geformuleerd om zich af te keren van geweld naar wijsheid. Brief 5 is getiteld “Waarheid tot Rafael Riario,¹ kardinaal, over de opvoeding van een prins.” De belangrijkste boodschap van het advies, gegeven aan Riario, is dat “Waarheid” is om op je hoede te zijn voor vleiers en slechte raadgevers.

Brief 16 verwijst duidelijk naar de recente voorkeuren van Salviati naar het aartsbisschopsdom van Pisa en naar Riario’s afspraak als kardinaal. Ficino schrijft: “Het gebeurt door een dwaas of liever ongelukkig toeval dat de meeste stervelingen voorspoed meer misbruiken dan tegenslag. “Laten we ons herinneren dat het in de aard van het kwade ligt om zichzelf dagelijks aan te bieden, onder het mom van het goede.” Het wordt dan “heel gemakkelijk door iemand opgenomen en onderdak verleend als ware het, het goede; maar spoedig daarna slaat het heimelijk zijn onoplettende gastheer met een zwaard neer, zoals hij verdient.” In brief 2.36 spreekt Ficino Jacopo Bracciolini aan in nog wat meer puntige termen. Hij citeert uit een brief die zegt afkomstig te zijn van de filosoof Plutarch aan de Romeinse keizer Trajan. Die schrijft “Hoe verder je af bent van de lading van ambitie, des te waardiger je wordt geacht... Publieke opinie werpt de overtreding van leerlingen meestal terug op hun leraren [Bracciolini was Riario’s tutor].. Ik heb je de essentie van politieke orde en praktijk weergegeven. Als je het hier mee eens bent, heb je Plutarch tot je autoriteit.... Anders doe ik een beroep op de brief die voor ons ligt om te getuigen dat jij de ondergang van de regering niet nastreeft op Plutarch’s autoriteit.” (voor Plutarch lees Ficino).

Toen Paus Sixtus IV ondervond dat zijn plan om door moord van de Medici af te komen gefaald had, nam hij zijn toevlucht tot openlijke oorlogvoering, want hij had altijd nog de intentie zijn greep op de Florentijnse geestelijkheid

te verstevigen en de Pauselijke staat naar het Noorden uit te breiden, in beide doelstellingen voelde hij zich gehinderd door Lorenzo. De paus verschaftte zich een bereidwillige bondgenoot in Ferdinand (of Ferrante), koning van Napels. Florence, belegerd door de twee legers, vond zichzelf in een benarde situatie. Alleen een heldhaftige actie van Lorenzo, bracht de oorlog tot een eind. Hij ging incognito naar Napels en onderhandelde alleen met Ferdinand. Deze onderhandelingen waren succesvol.

Ficino's deel hierin was het schrijven van prachtige brieven naar beiden - de Paus en Ferdinand - door aan te dringen tot het beëindigen van hun aanvallen. In brief 95 herinnert Ficino Sixtus aan zijn eigen Natuur en gaat er van uit dat hij ernaar zal handelen. De brief dient in zijn geheel gelezen te worden, maar de volgende passage zou misschien speciaal worden aangemerkt als de belichaming van Ficino's manier van adviseren: "Indien u enige weerszin tegen uw kudde koestert, leg deze terzijde, zodat, indien u ooit uw vertrouwde milddadigheid verloren hebt, u deze kunt herwinnen, daar, omdat zij u geheel is aangeboren, deze niet kunt verliezen zonder uzelf te verliezen.

" Typisch voor Ficino is dat hij aan het eind van de brief de verandering bij de paus al ziet plaatsvinden: "Onze Paus, de meest vooruitziende van allen, heeft zichzelf niet vergeten. Hij verloor zijn eigen wijsheid niet toen hij begon wijs te zijn voor allen. Hij wierp zijn natuurlijke edelmoedigheid niet van zich af toen hij de mantel van de meest edelmoedige Petrus aantrok."

Ficino's relatie met Lorenzo de' Medici was niet altijd zo harmonieus zoals deze bij zijn grootvader Cosimo scheen te zijn geweest. Lorenzo had niet de serieuze filosofische inhoud van Cosimo - zijn scherpzinnige diplomatie, een uitstekende bescherming van de kunsten en welbespraakte dichtkunst - noch had hij de standvastigheid van karakter van zijn eigen vader Piero. Zeker, vóór het Pazzi complot, lijkt hij veel van zijn tijd besteed te hebben aan frivool tijdverdrijf en onder zijn leiding dreef de grote Medici bank in de richting van een bankroet. Zijn generositeit naar Ficino lijkt krampachtig te zijn geweest; sporadische brieven met

dun verhulde klachten en lange perioden van stilte vervangen de eerdere liefdevolle brieven die tussen de twee passeerden.

In latere jaren, was echter hun goede relatie voor een groot deel hersteld.

Ficino zag heel helder de twee naturen van Lorenzo en schreef hem een diepzinnige brief (brief 97). Ficino toont hem “een beeld van de duivelse geest en de goede geest”. De eerste is “een bos met dicht verwarde doornen, bezaaid met woeste beesten en geteisterd door giftige slangen,” en de tweede: “een geest begiftigd met fijne principes... is als een goed onderhouden en vruchtbaar veld.” Ficino presenteerde aan Lorenzo, de twee kanten van zijn natuur met dramatische helderheid, waarschijnlijk kort voordat hij vertrok voor zijn noodlottige bezoek aan Koning Ferdinand.

Maar Ficino was niet alleen maar een man die goede adviezen gaf. Hij bracht de principes die hij onderwees in praktijk. Volgens Corsi, was hij net als Socrates, zuinig met eten en gaf weinig om persoonlijke bezittingen. Zijn leven was naar het schijnt volledig kuis, zoals het hoort voor een filosoof en een priester. Maar Corsi benadrukt dat hij geen grimmige spelbreker was. Hij vertelt ons dat “hij de meest excellente wijnen uit koos, want hij had een voorliefde voor wijn, maar hij ging nooit dronken of verward weg van feesten, hoewel vaak vrolijk.” Hij had een scherp verstand en een levendig gevoel voor humor en Corsi memoreert dat veel van zijn uitspraken in het Italiaans zijn opgenomen. Hij vertelt ook dat Ficino geen wrok koesterde of aanstoot nam, maar altijd vriendelijkheid toonde. Ficino vermeldt dat hij leed aan zwarte gal of melancholie, maar we zien nauwelijks een zweem van zelfreflectie of zelfmedelijden uit zijn brieven.

Corsi vertelt ons dat hij heel klein van gestalte was, en Ficino zelf maakte daar grappen over in zijn brieven. Hij was ogenschijnlijk wat aarzelend in zijn spreken maar zijn gezicht “verried een milde en plezierige aanblik. Zijn huidskleur was rossig; zijn haar was goudkleurig en gekruld en stond op zijn voorhoofd recht overeind.” Dat zijn verschij-

ning aantrekkelijk was wordt getoond in het portret dat Ghirlandaio van hem schilderde op de muren van de Santa Maria Novella in Florence.

Bovenal benadrukte Corsi de grote liefde die hij voelde voor zijn mede Florentijnen en de liefde die zij op hun beurt voor hem voelden. Net als Socrates, waar hij zoveel van zijn inspiratie vandaan haalde, was hij gewoon rond te wandelen in Florence, zoals Socrates deed in Athene, in het bijzonder in gesprek gaande met jonge mensen, die in vervoering zouden zijn geraakt door zijn spraak. Toen hij sterf op 1 Oktober 1499, vertelt Corsi ons, dat de mensen van Florence de begrafenis bijwoonden in tranen en verdriet.

Maar zijn inspiratie leefde voort. Kort voor zijn dood, publiceerde hij in 1497 zijn *Commentaren op Dionysius*, wiens leer waarschijnlijk dichterbij die van het Platonisme kwam dan elk andere Christelijke auteur van de oude wereld. In 1498 verscheen een commentaar op het Epistel van Paulus. Hij correspondeerde met Germain de Ganay, president van het Parlement van Parijs, en Matthias Corvinus, de grote krijger-koning van Hongarije. In 1496 ontving hij een brief van Robert Gaguin, rector van de Universiteit van Parijs die schreef "Uw deugdzaamheid en wijsheid, Ficino, zijn algemeen bekend en gewaardeerd, speciaal in onze Academie in Parijs, en uw naam wordt geliefd en geprezen. Op verschillende plaatsen in Europa ontstonden, speciaal na zijn dood, 'academies' naar het model van Ficino, de meest bekende hiervan was die in Navarra (geïnitieerd door Margaret, zuster van de Franse koning, Francis I)

Het belang van Ficino bij het beïnvloeden van het Europese denken is tot op de dag van vandaag heel groot geweest. Zijn leer dat de menselijke ziel onsterfelijk is en onbegrensd houdt rechtstreeks verband met het onwankelbare vertrouwen en het creatieve genie dat zoveel kunstenaars van de Renaissance met zo'n vaardigheid hebben getoond. Zijn inzicht dat de hele schepping door liefde werd bewogen en geïnspireerd, om door Zijn schoonheid terug te keren tot God, werd gereflecteerd in de intense schoonheid van fysieke vormen, die de meesters van de Renaissance met zulk een vaardigheid hebben gemanifesteerd. Zijn nadruk op het belang van de menselijke natuur en de

deugden die daarin liggen gaven ondersteuning aan een nieuwe onderwijs richting. Uiteindelijk is het de toepassing van deze deugden die leiden tot de ontdekking van het goddelijke in de mens. “De beloning van deugden”, zegt Ficino in brief 91, “is de realisatie van God”. Er was een duidelijk verband tussen deze gezichtspunten en de herintroductie van de grote heldendichten van de oudheid naar het onderwijs systeem. John Colet van de St.Paul’s School in Londen, was een van de eerste leraren die deze ontwikkeling van de jaargangen aanmoedigde. Hij was een van Ficino’s correspondenten.

De volheid van Ficino’s wijsheid over zoveel onderwerpen wordt het meest helder gepresenteerd door de manier die gebruikt is in dit boek, d.w.z. door het verzamelen van zijn brieven per onderwerp. Door de brieven op deze manier te bestuderen, kunnen we een vollediger inzicht verkrijgen in de vele aspecten van de wijsheid van deze grote man.

Clement Sataman

NOOT VAN DE VERTALERS

Ficino's 12^e brievenboek werd voor het eerst gedrukt in Venetië in 1495. De brieven in dit boek betreffen de periode 1457 tot 1481. Waarschijnlijk begon Ficino zijn filosofische brieven te verzamelen voor publicatie aan het eind van 1473. Mogelijk is hij hiertoe aangezet, deze verzameling te starten, vanwege het feit dat er brieven werden verspreid die ten onrechte beweerden van hem te zijn. (zie brief 1.16)

De gedrukte versie van zijn eerste brievenboek werd vertaald in het Italiaans tijdens het leven van Ficino; alle 12 boeken zijn vertaald in het Italiaans door Figliucci in de 16^e eeuw. De Venetiaanse editie werd gevolgd door een volgende en verscheen in Ficino's Opera omnia, welke al zijn gepubliceerde werken bevat, gedrukt in Bazel in 1561 en 1576. De laatste werd herdrukt door Bottega D'Erasmus in Turijn in 1959. De Engelse vertalingen zijn gebaseerd op een vergelijking van de meest betrouwbare bronnen.

Deze selectie in de 'Meditatie op de Ziel' is opgetekend uit de eerste 5 brievenboeken en uitgegeven door Shephard-Walwyn als *The Letters of Marsilio Ficino* (London, 1975-1996). Voor volledige informatie betreffende de verschillende manuscripten en gedrukte bronnen die gebruikt zijn in de vertalingen, moet de lezer het ondersteunende materiaal raadplegen in de betreffende Engelse edities.

De brieven in deze uitgave zijn opnieuw genummerd; in de brieven staan het **volumennummer** en briefnummer aangegeven aan het eind van de betreffende brief.

De drukkers en vertalers van de Engelse uitgave bedanken Canon Labrie voor het selecteren en samenbrengen van de brieven.

Deze Nederlandse vertaling is vertaald en verzorgd door studenten van de School voor Praktische Filosofie en Spiritualiteit en is uitgegeven tijdens het 30 jarig jubileum van de Academie Marsilio Ficino in 2023.

DE BRIEVEN

*Waarheid
en Deugd*

1

LOF DER WAARHEID

Marsilio Ficino groet Angelo Poliziano, de Homerische dichter.

Zoals ge zegt is er een aantal brieven in omloop met mijn naam eronder, die niet geschreven zijn in de trant van Plato maar in die van Aristippus¹ en ook wel in die van Lucretius.² Brieven die echt van mijn hand zijn, Angelo, zijn heel anders geschreven. Deze brieven zijn echter vervalst door lieden die mijn goede naam schaden. Zoals bekend, ben ik vanaf mijn jeugd een volgeling van de goddelijke Plato. Ge kunt mijn schrijftrant trouwens gemakkelijk onderscheiden van die van anderen, want er is steeds een bepaalde strekking aanwezig van ethische, wetenschappelijke of theologische aard, die dient tot de ontwikkeling van menselijke kwaliteiten. Als er over de liefde gesproken wordt, gaat het over platonische en zuivere liefde, zoals Plato het bedoelt, en niet over de wellustige liefde van Aristippus.

Wordt er iemand in mijn brieven geprezen, dan is het oprecht en gebeurt het om de geprezene aan te moedigen en op het goede pad te houden, niet om bij hem in het gevlj te komen. Er staat geen woord te veel in, want zolang ik mij met filosofie heb beziggehouden, heb ik altijd zo beknopt mogelijk willen schrijven. Wie in de korte tijd die we hebben een overvloed van woorden gebruikt, is eerder een liefhebber van het woord dan van de wijsheid. Maar omdat er heel weinig mensen zijn die veel kennis bezitten, komt het gebruik van veel woorden meestal neer op liegen, breedsprakigheid of een combinatie van beide. Dit alles doet tekort aan de menselijke waardigheid, en zeker aan de filosoof.

Gegroet. [1.16]

2

EEN AFBEELDING VAN EEN MOOI LICHAAM EN EEN MOOIE GEEST ¹

*Marsilio Ficino uit Florence aan zijn vrienden.*²

Filosofen debatteren, redenaars oreren en dichters declameren zeer uitvoerig, om mensen aan te sporen tot de ware liefde voor deugd. Ik bewonder hun werken en loof ze. Voorwaar, zou ik het goede niet loven, ik zou geen goed mens zijn. Maar, ik ben van mening dat indien Deugd zelf ooit in het openbaar gebracht zou worden, ze iedereen zou aansporen haar veel gemakkelijker en doeltreffender te benaderen dan woorden van mensen kunnen.

Het heeft voor jou geen zin om een maagd te loven en haar met woorden te beschrijven ten gehore van een jongeman, met de bedoeling hem gevoelens van liefde te ontlokken, als je hem haar mooie vorm voor ogen kunt stellen. Wijs hem als je kunt op haar mooie vorm; dan heb je aan woorden verder geen behoefte.³ Want het valt onmogelijk te zeggen hoeveel gemakkelijker en krachtiger Schoonheid zelf liefde opwekt dan woorden doen.

Daarom, als wij mensen het wonderbaarlijke beeld van Deugd zelf voorhouden, dan zijn overtuigende woorden verder overbodig: de aanblik zelf zal sneller overtuigen dan we kunnen begrijpen.

Stel je een mens voor met de meest krachtige en scherpe vermogens, een sterk lichaam, een goede gezondheid, een elegante vorm, goed geproportioneerde ledematen, en een edele houding.⁴ Stel je zo iemand voor, levendig en vaardig bewegend, elegant sprekend, melodieus zingend, vriendelijk lachend: je zult niemand waar dan ook liefhebben, je zult niemand bewonderen, als je zo iemand niet op het eerste gezicht liefhebt en bewondert.

Om nu gemakkelijker het goddelijke aspect van de geest te overdenken vanuit de overeenkomstige gelijkenis met het prachtige lichaam, betrek dan elk aspect van het li-

chaam op een aspect van de geest. Want het lichaam is de schaduw van de ziel; de vorm van het lichaam vertegenwoordigt, zo goed mogelijk, de vorm van de ziel. Zo vertegenwoordigen levendigheid en scherpte van waarneming in het lichaam, in zekere mate wijsheid en vooruitziendheid van de ziel; sterkte van lichaam betekent sterkte van geest; lichamelijke gezondheid, die bestaat uit regeling van lichaamsvochten betekent een geregelde geest. Schoonheid die bepaald wordt door de verhoudingen van het lichaam en een gepast uiterlijk, toont ons de harmonie en grootsheid van gerechtigheid; ook toont maat ons gulheid en adel; en postuur grootmoedigheid; op dezelfde wijze duidt handigheid op beleefdheid en hoffelijkheid; welsprekendheid, retoriek; melodieus zingen, de kracht van dichtkunst. Tenslotte, vriendelijk gelach vertegenwoordigt sereen levensgeluk en volmaakte vreugde, die Deugd zelf over ons uitstort.

Breng nu ieder apart deel en eigenschap van Deugd, die we hebben genoemd, in één geheel tezamen; en je zult meteen duidelijk een bewonderenswaardig en aanbiddelijk schouwspel zien. Hoe lievenswaardig, hoe bewonderenswaardig is deze vorm van de ziel wiens schaduw de vorm van het lichaam is, zo geliefd en bewonderd door iedereen. Maar zoals Deugd, wanneer zij wordt gezien, onmiddellijk iedereen aantrekt door haar lieflijke vorm, zo zal ongetwijfeld ondeugd, indien duidelijk zichtbaar, onmiddellijk afschrikken door zijn misvorming, en iedereen weg jagen. Komt vrienden. Laten wij altijd de goddelijke idee en vorm van Deugd voor ogen houden. Zij zal ons direct tot zich trekken dankzij haar pracht, ons onophoudelijk verheugen met de lieflijkheid van haar verhoudingen en harmonie, en ons volledig vervullen met een overvloed van alles wat goed is. [4.51]